

Joni Komulainen ja
Anna Sandberg

Eduskunta

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain 2 §:n sekä lastensuojelulain 27 ja 41 §:n muuttamisesta (HE 16/2024 vp)

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia 703/2023, *asiakastietolaki*, joka tuli voimaan 1.1.2024. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain 2 § sekä lastensuojelulain 27 ja 41 §.

Esityksen taustalla on hallitusohjelmassa kirjaus, joka edellyttää arvioimaan asiakastietolain kustannusvaikutuksia ja tarvittavilta osin siirtämään voimaantuloa (Mahdollistava lainsäädäntö, s.40). Kustannusvaikutuksia ja muutostarpeita on tunnistettu erityisesti sosiaalihuollon valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin eli Kanta-palveluihin liittymisen siirtymäajoissa, johtuen siitä, että hyvinvointialueiden tietojärjestelmähankinnat ovat joillain alueilla vielä alkuvaiheessa ja on perusteltua välttää lyhytaikaisten muutosten toteutusta käytöstä poistuviin tietojärjestelmiin.

Esityksen mukaan valtakunnallisia tietojärjestelmäpalveluja eli Kanta-palveluja koskevia siirtymäaikoja muutettaisiin. Terveidenhuollon palvelunantajille ehdotetaan oikeutta luovuttaa potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi välttämättömät tiedot potilaan kanssa sovitulle terveydenhuollon palvelunantajalle. Terveidenhuollossa toimiville sosiaalihuollon ammattihenkilöille ehdotetaan tiedonsaantioikeutta Kansaneläkelaitoksen etuustietoihin. Lisäksi lakeihin tehtäisiin eräitä teknisluonteisia lakiin jääneiden virheiden korjauksia ja tarkennuksia, kuten yritysten lisääminen palvelunantajan määritelmään ja tiedonsaantioikeuden toteutus tietojärjestelmän avulla.

Perustuslain ja perusoikeuksien kannalta merkityksellisiä ovat ehdotukset potilastietojen luovuttamisesta potilaan kanssa sovitulle palvelunantajalle ja terveydenhuollossa toimivan sosiaalihuollon ammattihenkilön tiedonsaantioikeudesta Kelan etuustietoihin.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

Kanta-palveluja koskevien siirtymäaikojen muutosehdotukset

Sosiaalihuollon palvelunantajien Kanta-palveluihin liittymisvelvoitteen määräaika ehdotetaan jatkettavaksi 1.3.2026 asti siten, että sama määräaika koskisi sekä julkisia että yksityisiä palvelunantajia, ja kaikkia palvelutehtäviä lukuun ottamatta perheoikeudellisia palveluita ja video- ja äänitallenteita. Lisäksi siirtymäsäännöksiin tarkennetaan, että liittymisvelvoitteen aikataulussa toteutettava myös luovutusluvan ja luovutusilmoitusten käyttöönotto. Sosiaalihuollon palveluiden järjestämisen ja toteuttamisen yhteydessä kirjattavien potilastietojen potilasrekisteriin tallentamisen määräaika ehdotetaan jatkettavaksi siten, että uusi määräaika olisi 1.3.2027. Lisäksi ehdotetaan, että sosiaalihuollon palvelunantajan tiedonsaantioikeus reseptikeskukseen tallennettuihin lääkemääräystietoihin olisi 1.11.2027, jolloin Kanta-palvelun reseptikeskuksen valtakunnallinen lääkityslista on saatu käyttöön ja reseptikeskuksesta on mahdollista saada ajantasainen yhteenveto potilaan käytössä olevasta lääkityksestä.

Kanta-palvelun omatietovarannon toteutusta ehdotetaan vaiheistettavaksi siten, että omatietovarantoon olisi toteutettava puolesta asioinnin mahdollistavat toiminnallisuudet viimeistään 1.9.2025. Omatietovarannon kehittäminen on vasta alkuvaiheessa, eikä siihen ole laajasti liittynyt

Joni Komulainen ja
Anna Sandberg

hyvinvointisovelluksia. Puolesta asioinnin vaiheistaminen mahdollistaisi omatietovarannon vaiheittaisen kehittämisen tarkoituksenmukaisella tavalla.

Potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömien potilastietojen luovuttaminen potilaan kanssa sovitulle palvelunantajalle

Esityksessä ehdotetaan, että terveydenhuollon palvelunantaja saisi luovuttaa potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi välttämättömiä potilastietoja sekä yhteenvedon annetusta hoidosta potilaan kanssa sovitulle terveydenhuollon palvelunantajalle. Kyseessä olisi tietojen luovuttaminen esimerkiksi lähetteen ja hoitopalauteen antamisen yhteydessä riippumatta siitä, onko potilas antanut luovutuslupaa tai tehnyt kieltoja. Vastaavanlaisia tiedon luovutuksen tarpeita myös esim. lääkäriasemilla, jossa potilaan hoitoon osallistuu useampia palvelunantajia. Sisällöllisesti sääntely vastaisi aiempaa potilaslain sääntelyä, jonka mukaan tietoja on saanut luovuttaa potilaan suullisen tai asiayhteydestä ilmenevän suostumuksen perusteella. Lähtökohtana on, että potilaan kanssa on pitänyt sopia palvelunantajasta, jolle lähete tai hoitopalaute toimitetaan tai ketä hoitoon osallistuu, ja että välttämättömät tiedot tulee voida luovuttaa ilman että edellytetään potilaan antavan laajaa, valtakunnallista luovutuslupaa tai että potilaan tekemä kiello estäisi luovutuksen kyseisessä tilanteessa.

Perusoikeuksien kannalta ehdotus täyttää henkilötietojen käsittelyä koskevan lailla säätämisen vaatimuksen. Ehdotus on merkityksellinen tiedollisen itsemääräämisoikeuden kannalta, koska kyse on välttämättömien tietojen luovuttamisesta lain perusteella luovutusluvasta riippumatta. Kyse on kuitenkin aina tietojen luovuttamisesta potilaan kanssa sovitulle palvelunantajalle, ja kyseessä on potilaan hoidon järjestämisen ja toteuttamisen kannalta välttämättömät tiedot, joita tarvitaan esimerkiksi tehdessä potilaalle lähete toiselle palvelunantajalle taikka vastaavasti hoitopalaute jatkohoidon toteuttamista varten. Ehdotus mahdollistaa välttämättömän tiedon luovutuksen ilman, että potilaalta edellytetään laajaa, kaikki potilastiedot kattavaa luovutuslupaa tai että kiellot vaikuttaisivat välttämättömän tiedon luovuttamiseen esim. lähetteen tekemisen yhteydessä. Tietojen luovuttaminen on ehdotuksessa sidottu välttämättömien tietojen luovuttamiseen perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaisesti.

Terveydenhuollon sosiaalityöntekijöiden tiedonsaantioikeus

Esityksessä ehdotetaan, että terveydenhuollon viranomaisen palveluksessa toimivalla sosiaalihuollon ammattihenkilöllä olisi oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta Kansaneläkelaitokselta potilaan sosiaaliturvaetuuksia koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä potilaan terveydentilaan liittyviä etuuksia koskevan neuvonnan ja ohjauksen varmistamiseksi. Potilaalle tulisi etukäteen ilmoittaa tiedonsaantioikeuden käyttämisestä.

Terveydenhuollossa sosiaalihuollon ammattihenkilöt mm. ohjaavat ja neuvovat potilasta erilaisissa sairauden, vamman tai vammautumisen aiheuttamissa ongelmissa ja sairauteen liittyvissä sosiaaliturvaa koskevissa asioissa kuten sairauspäiväraha, matka- ja lääkekorvaukset, eläkkeet ja vammaisetuudet, avustavat potilaita etuuksien hakemisessa sekä tukevat muuttuneen elämäntilanteen selvittelyssä. Esityksen tavoitteena on varmistaa, että potilaat saavat riittävän neuvonnan ja ohjauksen terveydentilaansa liittyvistä etuuksista, jottei elämäntilanne tarpeettomasti hankaloituisi entisestään. Etuustiedot ovat terveydenhuollossa toimivalle sosiaalihuollon ammattihenkilölle välttämättömiä nimenomaan silloin, kun potilas ei itse muista saamiaan etuuksia tai vireillä olevia etuushakemuksia tai ei muiden syiden vuoksi kykene itse edistämään asioidensa hoitoa.

Perusoikeuksien kannalta ehdotus täyttää henkilötietojen käsittelyä koskevan lailla säätämisen vaatimuksen. Ehdotus on merkityksellinen tiedollisen itsemääräämisoikeuden kannalta. Tiedonsaantioikeus

Joni Komulainen ja
Anna Sandberg

perustuisi suostumusten sijasta lainsäädäntöön, koska kyseessä on viranomaisen oikeus saada toisen viranomaisen tietoja. Tiedonsaantioikeuden tavoitteena on potilaan edun varmistaminen niin, että potilaalle voidaan varmistaa hänelle kuuluvat etuudet ja palvelut, eikä sairaalassaolosta ja sairastumisesta aiheutuisi ylimääräistä haittaa. Etuuksia koskevat tiedot olisivat välttämättömiä potilaan terveydentilaan liittyviä sosiaaliturvaetuuksia koskevan neuvonnan ja ohjauksen varmistamiseksi ja terveydenhuollon lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi. Siten tiedonsaantioikeus olisi sidottu perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan välttämättömiin tietoihin ja käyttötarkoitukseen, jota varten tiedot ovat välttämättömiä. Ehdotus on merkityksellinen myös perustuslain 19 §:n kannalta, jonka mukaan jokaisella on oikeus välttämättömään huolenpitoon ja julkisen vallan on turvattava riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön hyvinvointia. Esitys mahdollistaisi sairaalassaolon aikana terveydenhuollon sosiaalityöntekijälle tiedonsaantioikeuden Kelan etuuksista, jotta tämä voi osaltaan olla varmistamassa potilaalle sairaanhoitoon liittyvät etuudet ja ohjata ja avustaa potilasta hoitamaan sosiaaliturvaansa ja etuuksiin liittyviä asioita. Tiedonsaantioikeus on keskeinen erityisesti niissä tilanteissa, joissa potilas ei sairautensa johdosta ole kykenevä päättämään suostumuksen antamisesta ja asioiden hoitaminen tiedonsaantioikeuden avulla on asiakkaan edun mukaista.

Teknisluonteiset korjaukset ja tarkennukset

Asiakastietolakiin, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain 2 §:ään sekä lastensuojelulain 27 ja 41 §:ään ehdotetaan erinäisiä teknisluonteisia korjauksia ja tarkennuksia, kuten yritysten lisääminen palvelunantajan määritelmään ja tiedonsaantioikeuden toteutus palvelunantajan tietojärjestelmän avulla. Yritykset olivat jääneet epähuomiossa puuttumaan uuden asiakastietolain palvelunantajan määritelmästä, vaikka aiemmin ne määritelmään ovat kuuluneet ja on ollut selvää, että asiakastietolakia myös yrityksiin sovelletaan. Tiedonsaantioikeuden toteuttaminen palvelunantajan tietojärjestelmän avulla mahdollistaa sen, että palvelunantaja voi käyttää omaa tietojärjestelmäänsä sosiaali- ja terveydenhuollon välisen tiedonsaantioikeuden toteuttamiseen, eikä kyseessä tarvitse olla usean palvelunantajan yhteinen tietojärjestelmä. Lastensuojelulain muutoksissa on kyse virheellisten, kumottuihin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain säännöksiin viittausten korjaamisesta niin, että jatkossa viitattaisiin kyseisiin asiakastietolain säännöksiin.